

ETKİLERİN ÖTESİNE GEÇMEK

“TOPLUMSAL CİNSİYET VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ” SORUNU İÇİN OLUŞTURULABİLECEK FARKLI YANITLAR¹

Sherilyn MacGregor

Çeviren: Ayten Sönmez

Sherilyn MacGregor, bu makalesinde iklim değişikliği ve toplumsal cinsiyet ilişkisine dair sorulara indirgeyici ve kadınları kurbanlar olarak konumlandıran basit yanıtların ötesinde daha derinlikli yanıtlar oluşturmayı hedefliyor. Feminist çevre çalışmalarının ve toplumsal cinsiyet analizinin sağladığı araçlardan faydalanarak çok daha etkili argümanlar ortaya konabileceğini iddia ediyor. İklim değişikliğine toplumsal cinsiyet merceğinden bakıldığında iklim değişikliğinin cinsiyetlendirilmiş bir süreç olduğu; toplumsal cinsiyet eşitliği ile çevrenin korunmasının doğrudan bağlantılı olduğu ve karbon-sonrası dünya tasavvurunun toplumsal cinsiyet adaleti gerektirdiği görülebilir. Bu makale bu üç argümanı feminist çevre literatüründen faydalanarak somut kanıtlar ve örneklerle ortaya koyuyor ve iklim değişikliğinin kadınlar üzerindeki olumsuz etkilerinin sıralanmasının çok ötesinde derinlikli bir tartışma sunuyor.

AMY GOODMAN: Toplumsal cinsiyet eşitliği ile iklim değişikliğinin ne alakası var?

MARY ROBINSON: Ah, iklimin çok büyük bir cinsiyet boyutu var, çok büyük. Yoksul yaşamları yıkarsanız, o parçaları kim toparlamak zorunda? Sofraya kim yemek koymak zorunda? Kuraklıkta kim yakacak odun aramak zorunda? Gelişmiş ülkelerde, hızlıca uyum sağlamaya ve güçlükleri yenmeye çalışan çiftçilerin çok büyük çoğunluğu kadınlar. Dolayısıyla meselenin toplumsal cinsiyet boyutunu görmek genellikle çok önemli. Kadınlar çok daha kırılgan, doğal afetlerde dahi kadınların erkeklere göre ölüm oranı 14 misli fazla [...] çünkü çocuklarını önemsiyorlar ve çocuklarına kalkan oluyorlar, uzun kıyafetlerle hızlı koşmaları daha zor... Bunun gibi birçok neden var.

(Democracy Now! Röportaj, 10 Aralık 2015)²

Giriş

İklim değişikliğinin toplumsal cinsiyetle alakası açıklanmak zorunda kalındığında, iklim değişikliğinin etkilerine ve yarattığı kırılganlıklara işaret etmek cazip gelir. Kaynaklardan ve güçten yoksun oldukları için kadınların iklim değişikliğinden dolayı zarar gördüğü cevabı oldukça mantıklı görülür. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği başlıbaşına kadınlara zarar verir ve küresel ekolojik kriz bu durumu daha da kötüleştirir. Bu mantık üzerinden kadınların kötü durumunu fark etmek ve çektikleri eziyeti azaltmak için harekete geçmek iklim adaletinin meselesi haline gelir. Mary Robinson gibi feminist iklim adaleti aktivistleri ve Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin (United Nations Framework Convention on Climate Change –UNFCCC) Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Meclisi (Women and Gender Constituency- WGC) üyeleri, bu bakış açısını ortaya koymak adına canla başla çalıştılar. Bu cevabın aksini ispatlamak çok zor olsa da daha iyi yanıtların da gerekli olduğunu iddia ediyorum. Daha iyi yanıtlar gerekli çünkü toplumsal cinsiyet eşitliğinin iklim politikalarından dışlanması ve iklim değişikliği ile ilgili akademik çalışmalarda toplumsal cinsiyet körlüğünde ısrar edilmesi gösteriyor ki gerçekten etkili argümanlar bu zamana kadar henüz ortaya konmadı. Çok daha ikna edici argümanlar da olası çünkü faydalanabileceğimiz, otuz yılı aşan bir geçmişi olan feminist çevre araştırmaları alanı ve bu alanda ortaya konulan kuramsallaştırmalar mevcut.

İnsan toplulukları tarafından dünyanın ikliminin değiştirilmesi süreci farklı açılardan toplumsal cinsiyet ilişkileriyle şekillenmiştir. Dünyanın dört bir tarafından çeşitli kadınlar ve erkekler, iklim değişikliğini farklı biçimlerde algulamış, deneyimlemiş ve iklim değişikliğine farklı biçimlerde uyum sağlamışlardır. Kadınların iklim değişikliği nedeniyle zarar görenler –ve görecekler– arasında çok önemli bir oranı oluşturduğu iddiasını destekleyen ampirik kanıtlar vardır ancak ekofeminist Vandana Shiva'nın ifade ettiği “kadınlar ekolojik yıkımın en kötü durumdaki kurbanlarıdır” (alıntılayan Shabbir, 2015) iddiası olgusal ve stratejik olarak sorgulanabilir bir iddiadır. Bu makalenin amacı, farklı kanıtlara dayanan argümanlar sunarak, tartışmayı basitçe kurbanlaştırmaya ve iklim değişikliğinin maddi etkilerine indirgeyen vurguyu aşarak ilerletmektir. Politik bir konu olarak iklim değişikliğini anlayabilmek için birçok feminist kuramsal araçtan faydalandım. Buradaki zorlu görev bu araçları erişilebilir kılmaktır ki böylece bu araçlar tartışmanın doğasını değiştirmeye yardımcı olabilsinler.

Sözü çok uzatmamak ve tartışmanın özünü verebilmek adına iklim değişikliğini ve etkilerini açıklayan bir giriş kısmı ve feminist çevre kuramının farklı biçimlerine dair genel bir inceleme kısmı eklemedim. Okurun gerekli düşünsel temele halihazırda sahip olduğunu –veya bunu kendi başına edinebileceğini– varsayarak bu makaleyi toplumsal cinsiyet analizinin iklim değişikliğini

anlamada nasıl yardımcı olacağını gösteren üç argüman ve bu argümanları destekleyen gerekçeler ve kanıtlar üzerine kurdum. Bu argümanlar genel hatlarıyla i) ideoloji, ii) siyaset ve iii) gelecek tasavvurları ile bağlantılıdır. Sonuç olarak, feminist çevre kuramı, toplumsal cinsiyet ve iklim sorununa güçlü bir yanıt oluşturmak için zengin bir alet çantası olarak düşünülebilir veya düşünülmalıdır.

“Toplumsal cinsiyet ve iklim değişikliği” sorusunu yanıtlamak: üç argüman (daha)

1980’lerden itibaren feminist çevre araştırmalarını harekete geçiren meta-argüman şudur: Cinsiyetlendirilmiş kimlikler, roller ve güç ilişkilerinin insan yaşamını nasıl şekillendirdiğini çözümlenmeden, gezegenin insanlar tarafından sömürülmesinin sebepleri ve etkilerini anlamak veya daha az sürdürülemez bir topluma yönelik akılcı yollar bulmak imkânsızdır. Feminist çevre çalışmalarının en temel önermelerinden biri, bir iktidar aksı olarak toplumsal cinsiyetin toplumsal eşitsizlik veya maduniyet kuramları içinde sınıflandırılmayacağıdır. [Toplumsal cinsiyet] kesişen birçok alt kategoriden biri olabilir ancak insan popülasyonunu toplumsal ve kültürel olarak normalleştirilmiş ve kontrol altına alınmış iki hegemonik kimlik modeline -erillik ve dişillik-bölmesi ve sınırlarını belirlemesi özelliği ile ciddi ve sürekli bir akademik çözümlenmeyi gerektirmektedir. Aynı argüman ırk ve sınıf gibi toplumsal eşitsizlik ve iktidarın diğer özel aksları için de kurulabilir, kuruluyor da: Sınıf, ırk ve mekân çözümlenmeleri, sosyal bilimlerin çevre araştırmalarında, “çevre adaleti” terimi ile özdeşleşen literatür ile sağlam bir biçimde yerleşmiştir (karş. Walker, 2012). Daha yakın dönemde çıkan “iklim adaleti” literatüründe de aynı durum geçerlidir: İklim adaleti bağlamında en çok tartışılan gruplar Küresel Güney’in yoksul insanlarıdır. Feminist araştırmacılar tarafından yapılmadıkça, küresel iklim değişikliği konusu ile ilgili geniş ağı derleme iddiasındaki kitaplarda toplumsal cinsiyeti ön plana alan araştırmalar dışarda bırakılma eğilimindedir.³ Gaard’ın da gözlemlediği gibi, “ırk, sınıf ve çevreye odaklanmak toplumsal cinsiyeti, cinselliği ve türleri geri plana itmiştir.” (2011: 37).

Coğrafya alanındaki çevre çalışmalarında toplumsal cinsiyetle ilgili boşluk üzerine yaptıkları eleştirilerinde Reed ve Christie (2009), toplumsal cinsiyetin çevre araştırmalarıyla bağlantısız olarak görüldüğü veya kadın akademisyenlere hitap eden bir “kadın sorunu” olarak görüldüğü için toplumsal cinsiyet analizinin eksik kaldığı kanısına varmışlardır. Eleştirilerinde, kimin ne kadar suçlu olduğunu belirlemeye ya da insanları ve mekânları anlamaya bağlı bir disiplinin gözünün önündekini görmeyi nasıl başaramadığını sorgulamaya başlamadan durmuşlardır. Bunun yerine, var olan araştırmalardaki boşlukları doldurmak için bir dizi imkân önerirler. Bu imkânlar ve gönderme yaptıkları araştırmalar birlikte şu faydalı önermeyi destekler:

Toplumsal cinsiyetin, çevresel değişikliklere, çatışmalara ve yönetime dair insan deneyimlerini nasıl şekillendirdiğini ve bu girişimlere katılan kadınların ve erkeklerin kararlılıklarını nasıl etkilediğini bıkıp usanmadan sormamız gerekir. (Reed ve Christie, 2009: 253)

Sürekli sorgulama, birçok akademik disiplinde kabul görmüş feminist bir yöntemdir. Fakat buradaki mesele, belli bir soruya verilen yanıtların içeriği ile ilgilidir. Faydalı yanıtlar da vardır, ters etki yapan yanıtlar da. “Toplumsal cinsiyet neden iklim krizi ile bağlantılıdır?” sorusuna sadece iklim değişikliğinin kadınlar üzerindeki olumsuz etkilerini sıralayan *ve bunun ötesine geçmeyen* yanıtların büyük olasılıkla ters etki yapan yanıtlar olduğunu iddia ediyorum. İkna edici olabilmek ve bu konunun derinliğine haksızlık etmemek adına daha fazlası söylenmeli. İklim değişikliğini daha iyi, daha politik olarak anlamak için imkânlar ortaya çıkacaksa etkilerin söyleminin ötesine geçmek zaruri görünüyor. Amaç, en dirençli dinleyiciye bile anlamlı gelecek mantığa, güvenilir kanıtlara ve somut örneklerle dayanan bir dizi argüman geliştirmek olmalı. Aşağıda bunu yapmaya çalışacağım.

Argüman 1: İklim değişikliği söylemi cinsiyetlendirilmiştir

İklim krizinin sebepleri ve etkilerini (kim daha suçlu, kim daha çok zarar görüyor vb.) incelerken nicel, cinsiyete göre ayrılmış ölçütler kullanmak, sorunu anlamamıza yardımcı olur ve iklim değişikliği araştırmalarında toplumsal cinsiyetin bir analiz kategorisi olarak içerilmesi hedefinde de önemli bir rol oynar. Fakat, sorun bu stratejinin “toplumsal cinsiyet eşittir kadın” sorununa neden olması ve iklim değişikliğinin öncelikle (ya da sadece) erkeklerden çok kadınlara zarar verdiği için bir toplumsal cinsiyet meselesi olduğu gibi yanlış bir intibaya yol açmasıdır. Arora-Jonsson’ın (2011) belirttiği gibi, istemeden de olsa güçsüzleştirici olan “Küresel Güney’in kurban kadınları” stereotipini devreye sokma etkisi de söz konusudur.

Farklı yerlerde de belirttiğim gibi toplumsal cinsiyet ve iklim değişikliği araştırmalarındaki eksiklik, iklim değişikliğinin kültürel-söylemsel (ya da düşünsel) boyutları üzerine veya cinsiyetlendirilmiş çevre söylemlerinin konu ile ilgili hâkim kavrayışlarını şekillendirme biçimleri üzerine yeterince kafa yorulmamasıdır (MacGregor, 2010, 2011). Eğer toplumsal cinsiyet kavramı iklim değişikliğinin kültürel-söylemsel inşasını ve çerçeveselendirilmesini yorumlamak üzere bir mercekle olarak kullanılırsa, o zaman yeni yanıtlar ve argümanlar mümkün olacaktır. Kuramsal mercekler ve yaklaşımlar bazı şeyleri öne çıkarırken bazılarını da geri plana iter. “Toplumsal cinsiyet merceğinin” feminist bir araç olarak uygulanması, toplumsal cinsiyet kimliklerinin inşasına ve icrasına odaklanmayı sağlayacağı gibi toplumların; iktidar, iş, kaynakların bölüşümü ve bilgiyi toplumsal cinsiyet hatlarıyla birlikte nasıl örgütlediklerine de odaklanmayı sağlayacaktır.

Toplumsal cinsiyet analizine yönelik bu yaklaşım, erkekler ve kadınlar arasındaki iktidar ilişkilerini ve iklim değişikliği gibi toplumsal/doğal/teknolojik bir olayı yorumlama, tartışma, ifade etme ve bu olaya tepki verme biçimimizi şekillendiren hegemonik erkeklikler ve kadınlıklar gibi söylemsel yapıları anlamayı içerir.

Akademik feminist çevre çalışmalarının Batı düşüncesi içindeki ikili karşıtlıkları yapı-söküme uğratma geleneğinin uzun bir geçmişi vardır. Val Plumwood'un "değersizleştirilmiş ve keskin bir biçimde sınırları ayrılmış bir ötekilik alanının kurulması" sözleriyle açıkladığı (1993:41)⁴ düalizm kavramı feminist çevre düşüncesindeki toplumsal cinsiyet merceğinin gelişmesinde etkili olmuştur. Birçok feminist çevre kuramcısına göre, egemen ideolojileri yapılandıran ikilikler –iyi-kötü, zihin-beden, kamusal-özel, akıl-duygu, fetheden-kurban– erkeklerin kadınlar, insan türünün doğal çevre üzerindeki hâkimiyetinin temelini oluşturan aynı mantığın bir parçasıdır. İkilikleri parçalamak, düalistik tuzaklardan kaçınmak için stratejileri devreye sokmak bu alandaki araştırmaların ve yazının esaslarındandır.

Bu araçları kullanıma sokmak, refah dünyasında iklim değişikliğinin birçok egemen söylem tarafından şekillendirildiğini gösteriyor bize. İlk elde bilimsel olarak tanımlanan bir sorun ve kapitalizm için bir zorluk olan küresel ısınma, kendileri cinsiyetli olan hâkim güç ilişkilerini yansıtacak biçimde kavramsallaştırılıyor. Ekolojik modernizasyon ve "yeşil büyüme" (sürdürülebilir kalkınmanın halefi), küresel ısınmayı yaratanlar ve ondan en çok kazananların küresel ısınmaya karşı verdiği iki yanıtıdır. Bunlar çok güçlü yapılardır çünkü her biri küresel siyaset gündemini oluşturmak ve yerel deneyim ve anlayışları etkilemek üzere işler. Feminist akademisyenlerin dikkatini çeken bir örnek olarak, iklim değişikliğinin, eril militer ve yukarıdan aşağıya devlet müdahalesi gerektiren ciddi bir varoluşsal tehdit olarak ifade edildiği çevre güvenliği söylemi verilebilir (Detraz, 2011). Tam tersi bir yöne bakarsak, iklim tehditlerine karşı aşırı nüfus artışı (ve kadınların doğurganlığının kontrol altına alınması ihtiyacı) söylemlerine karşı feminist eleştiriler de vardır (Hartmann, 2010). Bu söylemler, hegemonik toplumsal cinsiyet rolleri ve stereotipleri ile uyum halinde, güvenlik [söylemi] ile birlikte ikiliğin erillik tarafında sıralanırlar; üreme ise düzenli bir şekilde dişlilik tarafında yerini bulur. Bunlar doğal değildir: Eril güvenliği bir çözüm, dişil üremeyi ise bir tehdit olarak konumlandırmak var olan ayrıcalıklı ve dezavantajlı yapıların sürdürülmesi anlamına gelir.

Kanıt: kırılğan kurbanlar-dirençli özneler

Eleştirel feminist düşüncenin olgunlaşmış örneklerinden biri şimdilerde tüm seviyelerdeki iklim politikalarına hâkim olan "kırılğanlık-dirençlilik" ikiliğidir. UNFCCC bünyesindeki Ek I Uzman Grubu için yazan Levina ve Tirpak bu ikiliği açıklığa kavuşturur: "Kırılğanlık" büyük ölçüde, başa

çıkmayı becerememeyi, “direnç” ise genel olarak başa çıkmayı başarmayı ima ediyor görünmektedir. Bir yelpazenin iki ucu olarak düşünülebilirler (2006:15). İklim politikalarının odağı, iklim değişikliğinin etkilerini azaltma anlayışından uyum sağlamaya dönüşünce doğal olarak iklim politikaları hedeflerinde değişiklikler oldu (Pelling, 2011). Bir zamanlar hedef, kırılğan kesimlere zarar verecek krizi yavaşlatmak veya önlemekken şimdi hükümetlerin ve vatandaşların üzerine düşen, olacaklarla başa çıkmaya –ve hatta bunlardan faydalanmaya– hazır olmak. Uyum sağlama üzerine yapılan çalışmalarda, “dirençli özne”nin “kırılğan kurban”ın karşıtı olarak kurulması, bu “değer yükleyici” yapıya doğrudan oturuyor. Muhtemelen, “kırılğanlığı azaltmaktan dirençli düşünme”ye geçiş çıkarlarda ve hedeflerde gerçekleşen bir değişim olarak anlaşılabilir. Bu değişim elitlerin maharetine değer verir ve “yoksulları ve kırılğan kesimleri geride bırakır” (Cannon ve Muller Mann, 2010:633).

Feminist söylem analizi, bu değişimin, krizin hegemonik erkeklik tarafından şekillendirilişinin bir yansıması olduğunu açığa çıkarır. İklim kurbanları, kendi idrak ve kontrollerinin dışında kalan çok zor koşullarla başa çıkabilecek, kendine güvenen figürler haline gelebilmek için yardıma ihtiyaç duyan pasif figürler olarak ortaya konuyorlar. Aşırı hava koşullarına ve iklim yıkımının diğer türlerine karşı savunmasız olarak konumlandırılanlar hem dişileştiriliyor hem de ırksallaştırılıyor. Google’da “iklim kurbanı” diye arattığınızda sarileriyle bellerine kadar sel suları içinde kalmış çok sayıda kadın görseliyle karşılaşrsınız. İklim kurbanının mevkidaşı dirençli özne ise doğa karşısına ne çıkarırsa çıkartsın hayatta kalmak ve gelişmek (hatta sonrasında durumunu daha da iyi hale getirmek) için zihinsel, fiziksel ve maddi kaynaklara sahip bir erkektir. Aktif ve güçlüdür, kötü bir durum karşısında idare etmeyi bilir. Google’da “dirençli” kelimesini arattığınızda karşınıza erkek süper kahramanlar, takım elbise içinde adamlar ve iş olanakları ve avcılık ile ilgili kahramanlıkları gösteren gazete başlıklarının görselleri çıkar. Gündelik hayatta ve sivil savunma söylemlerinde, iklim dirençliliği, doğa (ana) tarafından yakalanmamaya (tıpkı bir izci oğlan gibi) “hazırlıklı olmaya” eşdeğer görülür. Küresel iklim politikalarının en üst seviyelerindeki beyaz-Batılı-erkek jeomühendisler, tekno-bilimsel güçlerin dizginlerini ellerinde tutarak havayı kontrol edebilecek modern zamanın Baconvari Süpermenleri olarak övülürler (Fleming, 2007; Fox-Keller, 1985).

İnsan ve doğanın karşılıklı bağımlılığına dair mutabakat söndükçe, dirençlilik görece yumuşak ve mütevazı bir hedef olan “sürdürülebilirliğin” yerini alıyor. Toplumsal cinsiyet merceğinden baktığımızda, iklim dirençliliğine insan kırılğanlığına göre daha fazla değer biçilmesinin bilimsel ve eril değerlere dayandığını görürüz; bu, yönetimin neoliberal aklını doğallaştırıyor ve insan istisnailiğini yüceltıyor. Bu indirgemeci ikilik, asıl meselenin karmaşıklığını görmezden geldiği gibi, onu, kaçınılmaz, dolayısıyla da politik olmayan bir oldubitti olarak ortaya koymak suretiyle

ekolojik krizin temel sebeplerine yönelik vatandaş direnişi beklentilerini de ortadan kaldırıyor. Dahası, bu durum ekofeminist felsefeye damgasını vuran anlayışla da bağdaşmaz. Bu anlayışa göre, bedensel ve çevresiyle bütünleşmiş varlıklar olarak tüm cinsiyetlerden tüm insanlar her zaman çevrelerindeki değişiklikler karşısında kırılabilirlik gösterebilir, kimi zaman da bu değişime adapte olabilmek için dirençli olabilir-tıpkı “doğa”nın geri kalanı gibi (Alaimo, 2009).

Plumwood’un, hâkim söylemler tarafından kurulan düalistik tuzaklardan kaçınma araçları, yanlış seçimlere meydan okumayı ve “ötekileştirilmiş” olanların çeşitliliğini ve karmaşıklığını anlamayı içeriyor (1993:60). Daha da önemlisi, değersizleştirilmiş olanın övüldüğü bir “tersine çevirme stratejisine” karşı uyarı yapıyor. Günümüz iklim anlatılarında yapılandırılan kurban-özne/kırılabilirlik-dirençlilik ikilikleri söz konusu olduğunda toplumsal cinsiyet analizi, bu tuzakların ortadan kaldırılmasını içerir ki böylece bunlardan daha kolay kaçınılabılır. Mesele, kadın kurbanları “iklim hareketi için anahtar” şeklinde vitrine çıkarmak olmamalı (Robinson ve Verveer, 2015) çünkü bunu yapmak yanlış ve homojen (belirli bir grup) kadın manzarasını sağlamlaştırmaya yarar (Arora-Johnson, 2011). Bunun yerine, kuramsal araçlar toplumsal cinsiyet normlarını kavramsallaştırmak ve iktidar ilişkilerine meydan okumak için kullanılabilir.⁵ Altını çizerek söylüyorum ki, feminist pratiklerin hâkim söylemlere dikkat etmesi ve onları eleştirmesi iyidir: Söylemlerin cinsiyetlendirilme biçimlerine dair eleştirel analizler bu söylemlerin kurdukları tuzaklardan sakınmaya yardımcı olacaktır.

Argüman 2: Toplumsal cinsiyet eşitliği ve çevre koruma bağlantılıdır

Toplumsal cinsiyet dengesi, bazen “toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması” adı verilen feminist aracın sonucu olarak çevre ile ilgili etkili karar alma süreçleri ile ilişkilendirilir: Kadınların temsili ne kadar iyiyse çevre koruma ve çevresel önlemin öncelikli hale gelme olasılığı o kadar artmaktadır. Kararlar erkeklerin baskın olduğu bir grup tarafından alındığında ise çevresel meselelerin politik gündemden düşmesi –ya da hiç gündeme gelememesi– olasılığı tabii ki daha yüksektir.

McCright ve Dunlap (2011), iklim değişikliğine dair algılarda hegemonik erkekliğin etkilerini çalışan çok az sayıda sosyologdan ikisidir. Beyaz erkeklerin iklim değişikliği ve her türlü çevresel risk konusunda kadınlar ve azınlıklardan çok daha az kaygılı olma eğilimlerini tarif etmek için “beyaz erkek etkisi [the white male effect (WME)]” ifadesini kullanırlar.⁶ McCright ve Dunlap (2011), 2001-2010 arası ABD verilerini kullanarak muhafazakâr beyaz erkeklerin, iklim değişikliğini diğer Amerikalılardan çok daha fazla inkâr etme eğiliminde olduklarını saptamışlardır. Bulguları, elit beyaz erkeklerin daha fazla risk aldığını ve bu nedenle de diğer toplumsal gruplara kıyasla daha az ihtiyatlı olduklarını savunan araştırma sonuçları ile kayda

değer ölçüde uyumludur (krş. Finucane ve diğerleri, 2000). İklim risklerinin inkârı ile 2008 ekonomik krizinin uyarı işaretlerini göremeyen hiper-maskülen bankacılık endüstrisi arasında da bir paralellik kurulabilir (Enloe, 2013).

Feminist ekonomi alanında, ekonomi ile ilgili karar alma pratiklerinin arkasında yatan kişileri ve değerleri incelemenin önemli olduğu düşünülür. Örneğin Julie Nelson (2012), yakın zamanda, ABD iklim politikalarında ekonomistlerin rolüne baktı. Ona göre, önceden sürdürülebilirlik ve çevre etiğinin belkemiği olan koruyucu tedbir prensibi, ABD iklim politikası ile ilgili tavsiye veren önde gelen ekonomistler tarafından devreden çıkarılmıştır veya göz ardı edilmektedir –bu sadece ekonomik büyümeye müdahale ile ilgili değildir, burada hegemonik erkekliğin oynadığı rol de etkilidir. Üst kademedeki tüm ABD iklim danışmanlarının erkek olduğunu (ör. Nordhaus, Toll, Weitzman) ve onların büyümeyi ve jeomühendisliği desteklediğinin kanıtlarını sunduktan sonra Nelson şunu belirtir: “Uluslararası müzakerelerde [stereotipik maskülen] bir konumda olan önemli sesler, durumumuzun kontrolümüz altında olduğunu ve korumak ve önlem almak gibi [stereotipik feminen] tutumlara gerek olmadığını zannederler.” (2012:3).

Yerel çevre politikaları çalışmaları, toplumsal cinsiyet dengesi ile çevre ve iklim yanlısı kararlar arasında bağlantı olduğunu gösteren daha fazla kanıt ortaya koymuştur. Örneğin, Buckingham ve diğerleri (2005) Avrupa Komisyonları için atık yönetimi üzerine yaptıkları çalışmada, en yüksek geri dönüşüm oranlarına sahip yerel yönetimlerde ortalamanın üzerinde kadın çalışan olduğunu saptamışlardır. Ayrıca bu yönetimler, daha az mühendis alma ve karar mekanizmalarında eğitim ve sosyal hizmetler gibi farklı alanlardan çeşitli arka planlara sahip kişilere yer verme eğilimindedirler. İsveç belediyelerinin iklim değişikliğine tepkilerini inceleyen başka bir çalışmada, Dymén, Andersson ve Lanlais (2013) güçlü toplumsal cinsiyet farkındalığının iklim değişikliğine müdahalenin artması ile bağlantılı olduğu sonucuna varmışlardır. Hükümetin çalışma gruplarında ve komitelerinde toplumsal cinsiyet dengesinin olmasının bu sonuçta önemli bir faktör olduğunu belirtmişlerdir. Bu kanıt, nedenselliği ispatlamasa da toplumsal cinsiyet dengesi ile –ya da başka bir deyişle karar alma mekanizmalarında erkek hâkimiyetinin olmayışı ile- çevre yanlısı politikalar arasında bir bağlantı olduğunu iddia etmeyi mümkün kılar (Buckingham, 2010). Dolayısıyla, “toplumsal cinsiyet ve iklim değişikliği sorununa” verilebilecek başka bir iyi yanıt da kadın dostu politikalarla iklim dostu politikaların ele ele olduğudur.

Kanıt: Kadınların siyasi statüsü ve CO₂ emisyonları

Kadınların siyasi statüsü ve iklim değişikliği politikası arasındaki bağlantıya bakıldığında, ampirik kanıtların güçlü olduğu görülür. Dünyadaki en gelişmiş 70 ülkeden sadece 18'i, 1990-2004 yılları arasında tüm karbon emisyonlarını azaltmış veya stabil tutmuştur (UNDP, 2007 alıntılan

Buckingham 2010). Bu 18 ülkeden 14'ünün ortalamanın üzerinde seçilmiş kadın temsilcisi olması dikkat çekicidir (a.g.e.). Bu, “kadınlar iklim değişikliğinden dolayı zarar görüyor” tepkisine alternatif olarak olanak dahilinde daha çok kullanılması gereken bir argümandır. İklim değişikliği ile mücadele çabaları, kadınların siyasi süreçlere dahil olmamasıyla aksatılmaktadır.

Ergas ve York (2012), toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin çevresel sonuçlarını ya da başka bir ifadeyle kadınların siyasi statüsünün kişi başına düşen karbon emisyonu üzerindeki etkisini değerlendirmek için 160 ülkeye dair verileri ve istatistikî regresyon modellerini kullandı. Önceki araştırmalar, kadınların siyasi statüsü ile çevre antlaşmalarının onaylanması (Norgaard ve York, 2005) ve ulusların kendi içinde korunmuş toprak alanlarının siyasi olarak tayin edilmesi (Nugent ve Shandra, 2009) ile bağlantılandırıyordu. Fakat Ergas ve York, kadınların siyasi statüsü ile CO₂ emisyonları arasında ölçülebilir bir bağlantı olduğunu gösteren ilk araştırmacılarıdır. Modernizasyonun bu gibi göstergelerine (demokratik yönetim ve dünya sistemi içindeki konum gibi) bakıldığında bile kadınların siyasi statüsünün yüksek olduğu ülkelerin kişi başına düşen emisyon oranının daha düşük olmaya meylettiği görülür (2012:974). Bu bulguya bakarak Ergas ve York şunu savunuyorlar: “Dünya çapında kadınların statüsünü geliştirmek, sera gazı emisyonlarını azaltma ve toplumların uzun vadeli refahına alttan alta zarar veren iklim değişikliğinin dramatik etkilerini önleme çabasının önemli bir parçası olabilir.” (a.g.e., 974).

Eğer sorunlar veya karşıt kanıtlar görmezden gelinirse bu, argümanı zayıflatacaktır. Ergas ve York'un çığır açıcı araştırmasını çıkış noktası olarak alarak Magnusdottir ve Kronsell (2015), İskandinav ülkelerinde (İsveç, Danimarka ve Norveç) kurumsal toplumsal cinsiyet eşitliğinin iklim değişikliği politikası üzerindeki etkilerini araştırdılar. Her ne kadar toplumsal cinsiyet eşitliği ile iklim–dostu politikalar (aslında İskandinav ülkeleri her iki maddede de küresel anlamda önde gidiyorlar) arasında bir bağlantı olduğuna katılırsalar da “maddi koşullarda ve iklim meselelerine dair alınan tutumlarda toplumsal cinsiyet farklılıkları dikkate alındığında çok sayıda kadının varlığının otomatik olarak cinsiyete duyarlı iklim politikası üretileceği anlamına gelmediği” sonucuna vardılar (2015: 308). Bu bulgularından çıkarılabileceği gibi, öncelikle, eşit toplumsal cinsiyet temsiliyeti, erilleştirilmiş kurumların derine kazınmış normlarını, pratiklerini ve değerlerini yerinden sökecek diye bir zorunluluk yok. İkincisi ise, kadınların siyasete eşit katılımının erkek politika üreticilerinin erillik performanslarına etkilerini çalışmak çok ilginç olacaktır. Her ne kadar İskandinav siyasetindeki ciddi sayıdaki kadının Ergas ve York'un (2012) gözlemlediği gibi iklim politikasına doğrudan bir etkisi olmasa da, bu kadınlar -uzun vadede- “iklime daha çok duyarlı bir alternatif erilliğin ifade edilmesine” neden olabilirler (Magnusdottir ve Kronsell, 2015: 320). Az çalışılmış bir konuda daha fazla araştırma yapılması çağrısıyla birlikte iyi bir argümana kenetlenmekte yanlış bir şey yok.

Argüman 3: Karbon-sonrası dünyaya geçiş toplumsal cinsiyet adaleti gerektirir

Üçüncü ve sonuncu argüman hattım şu: İklim krizini yatıştırma, uyum stratejilerinin işe yaraması ve uzun vadede çevresel açıdan daha sürdürülebilir bir topluma geçişin sağlanması için tüm bunların nüfusun çok büyük bir oranına hitap etmesi gerekir. Hitap edebilmek için, karbon-sonrası dünya tahayyülleri muhtemelen çok çeşitli deneyimleri içermek, kadınların ve erkeklerin gündelik ihtiyaçlarına yanıt vermek zorundadır. Halihazırda zaman sıkıntısı çeken ve hayat kalitelerindeki düşüşten muzdarip insanlara daha çok yük yüklemek ve onlardan daha fazla fedakârlık beklemek yerine insanların hayatlarını kolaylaştırmalıdır. İklim değişikliği politikasında dünya popülasyonunun çok büyük çoğunluğunun ihtiyaçlarının ve deneyimlerinin göz ardı edildiği gerçeği iklim adaleti için küresel bir hareketin oluşmasına yol açtı.

“Cinsiyet adaleti olmadan iklim adaleti olmaz!” sloganı, Taraflar Konferansı’ndaki (Conference of Parties-COP’lar) WGC veya 2014’te New York’taki Halkın İklim Yürüyüşü (People’s Climate March) örnekleri gibi iklim müzakerelerine ve protestolarına katılan sivil toplum örgütleri için popüler bir slogan haline gelmiştir (Gorecki, 2014). Oldukça iyi biliniyor ki, iklim adaleti kavramı, iklim değişikliğinden en çok sorumlu olanların en çok zarar görenlere saygıyla yaklaşma ve onların iklimle bağlantılı kayıplarının ve zararlarının giderilmesini –bir insan hakları meselesi olarak- sağlama ile yükümlü oldukları fikrini yansıtıyor. Peki ama bu “cinsiyet adaleti”nden kasıtları ne? Bu sloganla bağlantılı bir yazının değerlendirmesi, iklim değişikliğinin yoksullaştırılmış ve marjinalleştirilmiş bir grup olarak ekinleri eken ve ailelerini besleyen kadınlar üzerindeki etkilerine odaklanıldığını savunuyor. Haklı olmakla birlikte, pankarttaki sloganın ardında yatan adaletsizlik anlayışı, “toplumsal cinsiyet-iklim sorunu” meselesine çok daha sağlıklı yanıtlar sağlayabilecek feminist kuramın toplumsal cinsiyet adaleti anlayışı ile bağlantılı görünmüyor.

Nancy Fraser (2013), cinsiyet adaleti kavramının feminist iklim değişikliği çalışmaları için de faydalı olabilecek kısa, öz ve yararlı bir açıklamasını sunuyor. Bu açıklama, Fraser’ın eşitlik (kadınlara erkeklere davranıldığı gibi davranılması) ve farklılık (erkeklerden farklı oldukları ölçüde kadınlara farklı davranılması) arasındaki kutuplaştırılmış seçimin eleştirisinden ve bunun ötesine geçebilme isteğinden kaynaklanan bir tanımlamadır. Fraser, adaleti “eşitlik” gibi basit bir kelimeye hapsedilebilecek bir kavramdan daha karmaşık bir kavram olarak ele alır. Ona göre, adalet en iyi, cinsiyet adaletinin gerçekleşebilmesi için acilen oluşturulması gereken yedi ayrı normatif prensipten oluşan bir kavram olarak kavramsallaştırılabilir. İlk üç prensip (yoksulluk karşıtlığı, sömürü karşıtlığı ve gelir eşitliği) temel maddi koşulların gerekliliğine gönderme yapar ki servetin adil bölüşümü sosyalist feminist dünya görüşünün merkezinde yatar. Dördüncü ve beşinci prensipler, boş vakit eşitliği ve çok çeşitli işlere eşit derecede saygı duyulması ihtiyacını

savunarak cinsiyetlere göre adaletsiz işbölümünü düzeltmeyi hedefler. Son iki prensip tüm alanlara eşit katılımı sağlamayı hedefler: Bunlar marjinalleştirme karşıtlığı prensibi ve erkek merkeziliği karşıtlığı prensibidir. Fraser'a göre, “[B]unlardan herhangi birinin tam olarak sağlanamaması, tam anlamıyla cinsiyet adaletinin gerçekleşmemesi anlamına gelir.” (2013:116).

Fraser'ın cinsiyet adaletine verdiği önem, 1990'ların başlarında sol sosyalist bir tartışmanın parçası olarak, cinsiyet adaletinin sanayi sonrası refah devletinin olası farklı versiyonlarını değerlendirmek üzere bir araç olarak düşünülmesinden kaynaklanmaktadır. Yirmi yılı aşkın bir süre sonra ise, sol-çevreci tartışmaya hâkim olan, herhangi bir refah devletinden ziyade karbon-sonrası sürdürülebilir toplum öngörüleridir. Bugünkü tartışma için önemli olan, Fraser'ın cinsiyet adaleti kavramının kadınların değersizleştirilmesine karşı sadece bugünkü mücadeleler için değil geleceğin daha iyi ve farklı dünyasına dair argüman üretmek için de önemli olduğunu savunmasıdır. Şöyle yazar:

Normatif kuramsallaştırma, halen, feminizm için, aslında tüm özgürleştirici toplumsal hareketler için, zaruri bir entelektüel girişimdir. Nereye gittiğimize dair bir öngörüye veya manzaraya ve oraya nasıl varacağımıza dair çeşitli önerileri değerlendirmek için bir dizi standarda ihtiyacımız var. (a.g.e.)

Toplumsal cinsiyet ve iklim aktivistlerinin kadınların zarar görmesini öne çıkaran söylemleri hem sorunlu manzaraları ortaya koyduğu hem de olumlu bir gelecek hayalinden yoksun olduğu için ters etki yaratabilir. Feminist çevre kuramsallaştırması, cinsiyet adaletinin neden sürdürülebilir, karbon-sonrası toplum için gerekli önkoşul olduğuna dair faydalı/daha iyi yanıtlar sunuyor mu? Eğer öyleyse, bu argüman dizisinin, iklim değişikliği politikalarına feminist müdahaleler bağlamında daha çok ilgiyi hak ettiğini savunuyorum. İtiraf etmeliyim ki, feminist karbon-sonrası öngörüler henüz yapım aşamasında ancak eldeki argümanı desteklemek için değerli bir deneyim içermektedir.

Kanıt: yeşil ekonomi değil dayanışma ekonomisi

Öncelikle feminist eleştirmenlerin, UNEP'in [BM Çevre Programı] *Yeşil Yeni Düzen* ve *Yeşil Ekonomi*'si, Rio+20'nin *İstedığımız Gelecek* başlıklı sonuç raporu ve “küresel kuzeyin en hızlı büyüyen çevre hareketi” (Barry ve Quilley, 2009:1) Geçiş Kentleri Hareketi (Transition Towns Movement- TTM) gibi günümüz yeşil vizyonlarına neden kuşkuyla yaklaştıklarını açıklamakta fayda var. İlk iki vizyon, sosyo-ekonomik ve ekolojik sorunları çözmek için teknolojiye duyulan dikkatle irdelenmemiş bir inanç konusunda ortaklaşıyor; yenilenebilir enerji saplantısı ve (erkek-egemen) mühendislik ve üretim sektörlerinde ücretli iş yaratma önerileri, ekolojik

modernizasyonun etkili olacağı bir geleceğin toplumsal çıkarımlarına dair idrak eksikliğine işaret ediyor. Christa Wichterich şu açıklamayı sunuyor: “Yeşillendirilmiş ekonominin arkasındaki itici güç, yeniden bölüşüm değil büyümedir. Toplumsal cinsiyet pek ilgi çekmez, güç ilişkileri irdelenmez; bunun yerine büyük şirketler öncü rollerinden dolayı defalarca övülür...” (2012: 40). Öte yandan, TTM, medeniyetin çöküşüne dair apokaliptik bir saplantı ortaya koyuyor. Bu bakış açısı müphem bir kendi kendine yetme imgesi ve feminist değerlerin izi bile olmayan “yeniden yerleştirilmiş” topluluk yaşamını mazur gösteriyor gibi görünüyor. Bay’a göre, TTM temelde, “karbon emisyonlarını azaltmanın yanında besin üretimi ile *büyükkanne teknolojileri*’ (saklama, muhafaza etme, malzemeleri ve kaynakları yeniden kullanmanın geleneksel yöntemleri ve önceki kuşakların israfı azaltmak için kullandıkları çeşitli yöntem ve teknikler) yönünde hayat tarzı değişiklikleri yapmanın yollarını arayarak iklim değişikliği ile mücadele etmek için stratejiler geliştirmek” amacıyla bir araya gelen gruplardır (t.y., 3, vurgular bana ait).

Bu karbon-sonrası gelecek, geçim kaynaklarının güvence altına alındığı ve çevreyle toplumsal cinsiyet hatlarına dayanan keskin işbölümleri üzerinden ilişkilenen geçmişe benziyor. Bu yeşil vizyonlar, serveti yeniden dağıtmak veya gerekli işler için daha adil bir işbölümü ve siyasete eşit katılımı teşvik etmek için çok az şey yapıyor. Cinsiyet eşitliği ile ilgili sorular hiç sorulmuyor. “Kadınların ücretsiz toplumsal üretim emeği sessizce kabul ediliyor ve sonsuza kadar bu emeğin verileceği varsayılıyor.” (Bauhardt, 2014: 65). Tıpkı ana akım ekonomistler gibi, toplumsal örgütlenmeye ve demokratik tartışmaya gerek olmaksızın insanlara özel alanda, ücretsiz bakım sağlanacağını varsayıyorlar. Böylelikle, bu karbon-sonrası vizyonlar, Fraser’ın cinsiyet adaleti ekolünden zayıf not alıyor olmalı.

Feminist çevre çalışmaları yapan araştırmacıların çalışmaları cinsiyetçe-adil (*gender-just*) ve sürdürülebilir bir toplumun nasıl olacağı/olabileceğine dair alternatif görüşleri ifade etmekte yardımcı oluyor. Bu çalışmalar, büyüme-sonrası ve karbon-sonrası dünya tasavvurlarını reddeden anahtar kavrayışları uygulamak için tarihi 1970’lere kadar giden kuramsallaştırmanın önemli bir bölümünden yararlanıyor. Örneğin, feminist iktisatçıların “dayanışma” ve “bakım ekonomisi” gibi kavramları doğrudan yeşil ekonomi ve geçiş vizyonlarına karşıdır (bkz. Örneğin Gibson-Graham, 2006; Bauhardt, 2014 ve Alber, Cahoon ve Röhr, bu sayıda). Bu kavramlar, Alman feminist siyasal iktisatçıları tarafından 1990’larda ekonominin ortodoks (neoklasik ve neoliberal) yorumlanmasının antitezi olarak geliştirilmiştir. Savunucuları, ana akım ekonomiyi ev içindeki yeniden üretim faaliyetlerini ekonomi dışında bıraktığı -kısmen, toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünü hesaba katmamaktan kaynaklanan bir eksiklik- için eleştirmiştir (Biesecker ve Hofmeister, 2010; Bauhardt, 2014). Eleştirileri, güncel ekonomik/ekolojik krizlerin çözümü için alternatif önerilere yansımaktadır. Daha da önemlisi, bu öneriler “bakım krizi”ni (ya da toplumsal

yeniden üretim krizini) halihazırda Batı toplumlarında (ve kimi gelişmekte olan ekonomilerde) teşhis edilen ekonomik ve çevresel krizlere eklemiştir. Dayanışma ekonomisi vizyonu, ana akım teşhislere ve önerilen tedavilere yönelik radikal bir karşı çıkıştır. Wichterich şöyle yazıyor:

Bizim eylemlerimiz, neoliberal bir kavram olan bireysel sorumluluk yerine, paylaşma, yeniden bölüşüm ve emeğin, refahın, aynı zamanda gücün yeniden değerlendirilmesi gibi ilkelerle yönlendirilmelidir; işbirliği ve dayanışma sosyal rekabetçiliği azaltmalıdır. Özenli bir ekonomi⁸ demek tüm ekonominin doğru yöne çevrilmesi anlamına gelir; spekülasyondan tedarike geçiş demektir. Hedef, ekonomiyi yeniden toplumsal ve doğal ilişkiler içine oturtmak ve küresel toplumsal adaleti, çevre adaleti ve cinsiyet adaleti ile bağlantılandırmaktır. (2013:41)

Bu gibi feminist ilkeler ve hedefler, iklim değişikliği sorununun üzerine giden, daha fazla kişiye hitap edebilecek somut stratejilere nasıl dönüştürülebilir? Fraser'ın ilkelerini uygulayarak servet ve işin paylaşıldığı, toplumsal cinsiyet temelli sömürünün ve marjinalleştirilmenin azaltıldığı ve çevresel etkilerin düşük olduğu bir toplumsal yaşamı örgütlenmenin yollarını hayal etmek mümkün olur. Zengin ülkeler bağlamında, somut bir strateji kamu hizmetlerindeki vatandaşların ücretsiz emeği ile yerine getirilen hizmetlerin yerine şirketlerin vergileriyle finanse edilen kolektif, kamusal sürdürülebilirlik hizmetleri yaratmak ve sağlamaktır (Halme vd., 2004). Toplumsal yeniden üretime dahil olan işleri (örn. gıda tedariki, çamaşır yıkanması, çocuk bakımı) ve çevre dostu işleri (geridönüştürme, atık azaltımı, tamirat) kolektifleştirmek yoluyla hem hammadde miktarı ve karbon emisyonları hem de insanların bu işler için harcayacakları zaman azalacaktır. Tüm bu alanlarda başarılı olan bir sürdürülebilirlik hizmetine örnek, halihazırda Küresel Kuzey'deki birçok şehirde yürürlükte olan yiyecek teslimatı programları olacaktır. Yerel kaynaklı besinlerin (çiğ malzeme veya hazırlanmış yemek olarak) ortak bir havuzda toplanarak doğrudan evlerin kapısına yönlendirilmesi şunları başaracaktır: farklı etkinlikler için daha çok zaman bulunması, kaynak kullanımının azaltılması, atıkların asgariye inmesi, sağlık ve refahın artması, mesleklerin yaratılması. Öncelikle çevre dostu aletlerin (elektrikli arabalar ve güneş panelleri) üretimini sağlamak üzere tasarlanan "yeşil meslekler" -ki bunlar için ihtiyacın yaratılması gerekir- yerine ekofeminist bir tanımlamada yeşil meslekler yaratıldığında insanların bakım gibi olmazsa olmaz ihtiyaçları minimal maddi kaynaklarla karşılanabilir. Benzer toplumsal, ekonomik ve ekolojik yararlar, okullarda ve işyerlerinde az etki eden yollarla hazırlanacak makul fiyatlı yemeklerin satılacağı kamu kafeteryaları açarak da sağlanabilir. Yeşil siyaset kuramcısı John Barry (2012) refahı yükseltecek, çevresel etkiyi ise asgariye indirebilecek kolektifleştirilmiş hizmetler olarak kütüphane, çamaşırhane ve hafif raylı ulaşım sistemleri örnekleri verir. Komünal yaşam

üzerinden işlerin ve eşyaların (örn. beyaz eşya, araba, bahçe ekipmanları) paylaşımını mümkün kılan ortak barınma (Almanya ve Hollanda'da uygulandığı gibi) boş zamanın artmasına, çok daha keyifli toplumsal ilişkilere, basmakalıp toplumsal cinsiyet rollerinin bulanıklaşmasına ve çok daha az karbon emisyonu oluşmasına potansiyel olarak katkıda bulunur. Yine de ortak barınmanın iklim etkilerini azaltma stratejisi olarak ve aynı zamanda pratikte cinsiyet adaletini sağlamada ne çapta yararlı olacağını değerlendirmek için daha fazla araştırma gerekiyor (Tummers, 2015).

Dayanışma ve toplumsal adalete dair bu feminist açılımlarla ilgili önemli nokta bu açılımların gerektirdiği çevresel emek/görevin tek tek vatandaşlara yüklenmesine direnmeyi ve bunları tersine çevirmeyi talep etmeleridir. Bu politik stratejinin ilk adımı kadınsılaştırılmış emeğin ataerkil kapitalizme sağladığı bedava desteği vermeyi reddetmektir. İklim değişikliği etkileri kadınlara zarar veriyor, ancak kadınların işi de, iklim değişikliğine neden olan sürdürülemez sistemlerin sürdürülebilmesinde rol oynuyor. Vatandaşlar olarak, kadınların bu sisteme son vermek için çağrı yapmaları gerekiyor. Sadece toplumsal cinsiyet adına değil; bir türün dünyadaki tüm diğer türler için gelecekteki yaşamı tehdit etmesi etik olarak da yanlış olduğu için. Başka bir yerde bu düşünce ile ilgili, feminist yeşil vatandaşlığın iklim krizine politik bir müdahale olduğu üzerine yazmıştım (MacGregor, 2014).

Sonuç

İklim değişikliği, insan-çevre bağlantısı hakkında düşünmek için genellikle “yeni ve özel çerçeve” olarak görülmektedir. İklim değişikliğini ve iklim değişikliğinin günümüz toplumlarını nasıl etkilediğini anlamak için yeni kavramlar, modeller ve yöntemler gerektiği varsayılıyor. [İklim değişikliğinin etkilerini] azaltma ve adaptasyon için yeni teknolojiler ve farklı yaşam tarzlarına ihtiyaç var; bu çağ için yeni bir ad ilan edilmeli. Bununla birlikte, iklim değişirken köklenmiş toplumsal sorunların bu değişime kapalı kaldığını hatırlamakta fayda var. Bu nedenle küresel ısınmayı tüm insanlığın karşı karşıya kaldığı bir kriz olarak görmek doğru değil ve gezegene hâkim olma sürecinin kaybedenleri olduğu kadar kazananları da olduğunu görmezden geldiği için yeni bir kavram olan “Antroposen”e karşı çıkışlar var (bkz. Di Chiro, yayıma hazırlanıyor). Her kim oluşturursa oluştursun basite indirgeyici açıklamalar ters teper. Eleştirel sorgulama ve açık bir tartışma olmaksızın varoluşsal tehditlere karşı çözüm çağrısında bulunmak kaçınılmaz olarak ters etki yaratır.

Bu çalışma, söylem, politika ve normatif vizyon üzerine feminist çevre kuramına ait görüşlerin değerini umuyorum ki iyi desteklenmiş üç argüman üzerinden sunuyor. Bu görüşlerin çoğu, toplumsal cinsiyet merceğinden insan-çevre ilişkisini anlamaya çalışan on yıllar öncesine dayanan feminist çalışmanın izinden giderek geliştirilmiş, yirmi birinci yüzyılın iklim değişikliği

bağlamında da güncel kalabilmişler çünkü ataerkil ideolojilerde, güç ilişkilerinde, siyasi yapılarda ve idari çözümlerde çok az değişiklik olmuştur. İklim değişikliğini toplumsal cinsiyet merceğinden anlama projesinin, Google’da “toplumsal cinsiyet ve iklim değişikliği” başlığı ile arama yapılırca karşımıza çıkacaklardan çok daha fazla kullanılabilir kanıtı var ve bu kanıtlar BM karar alıcılarının kavrayabileceğinin çok ötesinde boyutlara sahip (bkz. Örneğin UNFCCC’nin toplumsal cinsiyet ve iklim değişikliği sorununa cevabı).⁹ Tüm bunları Toplumsal Cinsiyet Günü’nde ele almak mümkün olmayacaktır. Bazı örnekler vermenin dışında “cinsiyetin iklim değişikliği ile ne alakası olduğu” sorusuna, tartışmayı çok daha olumlu ve üretken bir zemine taşıyacak yanıtlar önermek amacındayım. Her ne kadar aktivistlerin ve Mary Robinson gibi sözcülerin çalışmaları, UNFCCC dokümanlarına toplumsal cinsiyeti dahil etmede ve iklim değişikliği ile kadınların çektiği eziyetlerin maddi bağlantılarına dikkat çekmede eşsiz bir değere sahip olsa da onların bu çalışmaları dışında da müdahaleler olduğunu görmek önemlidir.

Kaynaklar

Alaimo, S. (2009) Insurgent vulnerability and the carbon footprint of gender, *Kvinder, Kon & Forskning NR (Women, Gender and Research)*. Gendering Climate Change Özel Sayısı. 3– 4: 2– 35.

Arora- Jonsson, S. (2011) Virtue and vulnerability: Discourses on women, gender and climate change, *Global Environmental Change*, 21: 744– 751.

Barry, J. (2012) *The Politics of Actually Existing Unsustainability*. Oxford: Oxford University Press.

Barry, J. ve Quilley, S. (2009) The transition to sustainability: Transition towns and sustainable communities. In L. Leonard and J. Barry (yay. haz.), *The Transition to Sustainable Living and Practice*. Bingley: Emerald Publishing, s. 1– 28.

Bauhardt, C. (2014) Solutions to the crisis? The Green New Deal, degrowth and the solidarity economy: alternatives to the capitalist growth economy from an ecofeminist economics perspective, *Ecological Economics*, 102: 60– 68.

Bay, U. (t.y.) ‘Transition Towns: social causes of climate change and private lifestyle changes’. Monash University. Online erişim: www.tasa.org.au/wp-content/uploads/2008/12/Bay-Uschi.pdf (erişim tarihi: 29 Mart 2014).

Biesecker, A. ve Hofmeister, S. (2010) Focus: (Re)productivity: Sustainable relations both between society and nature and between genders, *Ecological Economics*, 69(8): 1703– 1711.

- Buckingham, S. (2010) Call in the women, *Nature*, 468 (25 Kasım): 502.
- Buckingham, S., Reeves D. ve Batchelor A. (2005) Wasting women: The environmental justice of including women in municipal waste management, *Local Environment*, 10(4): 427– 444.
- Cannon, T. ve Muller- Mahn, D. (2010) Vulnerability, resilience and development discourses in context of climate change, *Natural Hazards*, 55: 621– 635.
- Detraz, N. (2011) Threats or vulnerabilities? Assessing the link between climate change and security, *Global Environmental Politics*, 11(3): 104– 120.
- Di Chiro, G. (2017) Welcome to the white (m)Anthropocene? A feminist environmentalist critique. In S. MacGregor (ed.), *The Routledge Handbook of Gender and Environment*. Londra: Routledge.
- Dryzek, J., Norgaard, R. ve Schlosberg, D. (2013) *Climate Challenged Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Dymén, C., Andersson, M. ve Langlais, R. (2013) Gendered dimensions of climate change response in Swedish municipalities, *Local Environment*, 18(9): 1066– 1078.
- Enloe, C. (2013) *Seriously! Investigating Crashes and Crises as If Women Mattered*. Berkeley: University of California Press.
- Ergas, C. and York, R. (2012) Women’s status and carbon dioxide emissions: A quantitative, cross-national analysis, *Social Science Research*, 41(4): 965– 976.
- European Commission. (2014) Attitudes of European Citizens towards the Environment. Special Eurobarometer 416. Online erişim: [http:// ec.europa.eu/ public_ opinion/index_ en.htm](http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm) (erişim tarihi: 10 Ekim 2016).
- Finucane, M., Slovic, P., Mertz, C., Flynn, J. ve Satterfield, T. (2000) Gender, race, and perceived risk: The ‘white male’ effect, *Health, Risk and Society*, 2(2): 159– 172.
- Fox- Keller, E. (1985) *Reflections on Gender and Science*. New Haven: Yale University Press.
- Fraser, N. (2013) *The Fortunes of Feminism*. Londra: Verso.
- Gaard, G. (2011) Ecofeminism revisited: Rejecting essentialism and re- placing species in material feminist environmentalism, *Feminist Foundations*, 23(2): 26– 53.
- Gibson- Graham, J.- K. (2006) *A Post- Capitalist Politics*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Gorecki, J. (2014) No Climate Justice Without Gender Justice: Women at the Forefront of the People's Climate March. Online erişim: www.thefeministwire.com/2014/09/climate-justice-without-gender-justice-women-forefront-peoples-climate-march/ (erişim tarihi: 14 Ocak 2016).

Halme, M., Jasch, C. ve Scharp, M. (2004) Sustainable homeservices? Toward household services that enhance ecological, social and economic sustainability, *Ecological Economics*, 51: 125– 138.

Hartmann, B. (2010) Rethinking the role of population in human security. R. Matthew, J. Barnett, B. McDonald and K.L. O'Brien (yay. haz.), *Global Environmental Change and Human Security* içinde. Cambridge, MA: MIT Press, s. 193– 214.

Lever- Tracy, C. (yay. haz.) (2010) *Routledge Handbook of Climate Change and Society*. Londra: Routledge.

Levina, E. ve Tirpak, D. (2006) Key Adaptation Concepts and Terms; Gündem Dokümanı 1. OECD/ IEA Project for the Annex I Expert Group on the UNFCCC

Paris'deki Annex I Uzman Grup için IEA Projesi. Online erişim: www.oecd.org/environment/cc/36278739.pdf (erişim tarihi: 19 Mart 2013).

MacGregor, S. (2010) A stranger silence still: The need for feminist social research on climate change, *Sociological Review*, 57(2): 124– 140.

MacGregor, S. (2011) Researching gender and climate change: From impacts to discourses, *Journal of the Indian Ocean Region*, 6(2): 223– 238.

MacGregor, S. (2014) Only resist: Feminist ecological citizenship and the post- politics of climate change, *Hypatia: Journal of Feminist Philosophy*. Feminist Philosophy and Climate Change Özel Sayısı, 29(3): 617– 633.

Magnusdottir, G.L. ve Kronsell, A. (2015). The (in)visibility of gender in Scandinavian climate policy- making, *International Feminist Journal of Politics*, 17(2): 308– 326.

McCright, A. (2010) The effects of gender on climate change knowledge and concern in the American public, *Population and Environment*, 32(1): 66– 87.

McCright, A. ve Dunlap, R. (2011) Cool dudes: The denial of climate change among conservative white males in the United States, *Global Environmental Change*, 21(4): 1163– 1172.

Nelson, J. (2012). Is dismissing the precautionary principle the manly thing to do? Gender and the economics of climate change. Research Note #013. Institute for New Economic Thinking. New

York. Online erişim: [http:// ineteconomics.org/sites/ inet.civicaactions.net/ files/ Note- 13- Nelson.pdf](http://ineteconomics.org/sites/inet.civicaactions.net/files/Note-13-Nelson.pdf) (erişim tarihi: 6 Haziran 2014).

Norgaard, K. ve York, R. (2005) Gender equality and state environmentalism, *Gender and Society*, 19(4): 506– 522.

Nugent, C. ve Shandra, J.M. (2009) State environmental protection efforts, women’s status, and world polity: A cross- national analysis, *Organization & Environment*, 22(2): 208– 229.

Okali, C. ve Naess, L.O. (2013) Making sense of gender, climate change and agriculture in Sub-Saharan Africa: Creating gender- responsive climate adaptation policy. Online erişim: www.futureagricultures.org/ (erişim tarihi: 8 Nisan 2016).

Pelling, M. (2011) *Adaptation to Climate Change: From Resilience to Transformation*. Londra: Routledge.

Plumwood, V. (1993) *Feminism and the Mastery of Nature*. Londra: Routledge.

Reed, M. ve Christie, S. (2009) Environmental geography: We’re not quite home –reviewing the gender gap, *Progress in Human Geography*, 33: 246– 255.

Robinson, M. ve Verveer, M. (2015) Women are the victims of climate change – and the keys to climate action. *The Guardian*, Tuesday 1 December 2015 12.15 GMT. Online erişim: [www.theguardian.com/ commentisfree/ 2015/ dec/ 01/ womenvictims-climate- change- keys- climate- action](http://www.theguardian.com/commentisfree/2015/dec/01/womenvictims-climate-change-keys-climate-action) (erişim tarihi: 23 Ocak 2016).

Runyan, A.S. ve Peterson, V.S. (2014) *Global Gender Issues in the New Millennium* (4. Basım). Boulder, CO: Westview Press.

Shabbir, N. (2015) Women and climate change injustice: Thoughts from the Paris talks. *The Guardian*, 10 Aralık Perşembe 2015 13.52 GMT. Online erişim: [www.theguardian.com/ global- development/ 2015/ dec/ 10/ women- injustice- climatechange-thoughts- from- the- paris- talks](http://www.theguardian.com/global-development/2015/dec/10/women-injustice-climatechange-thoughts-from-the-paris-talks) (erişim tarihi: 13 Ocak 2016).

Tummers, L. (2015) The re- emergence of self- managed co- housing in Europe: A critical review of co- housing research. *Urban Studies* [Basılmadan önce online yayım: 22 Mayıs 2015, doi: 10.1177/ 0042098015586696]

United Nations Framework Convention on Climate Change. (UNFCCC) Resmi internet sitesi. Online erişim: [http:// unfccc.int/](http://unfccc.int/) (erişim tarihi: 30 Ağustos 2016).

Walker, G. (2012) *Environmental Justice: Concepts, Evidence and Politics*. Londra: Routledge.

Wichterich, C. (2012) The future we want: A feminist perspective, *Heinrich Böll Stiftung Publication Series on Ecology*, 21. Çev. Sandra Lustig. Berlin: Heinrich Böll Stiftung.

¹ Bu makalenin orijinali için bkz. Sherilyn MacGregor (2017). “Moving beyond impacts. More answers to the ‘gender and climate change’ question”. S. Buckingham ve V. Le Masson (Editorler) *Understanding Climate Change through Gender Relations icinde*, s.15. Routledge. Makalenin onayı için yazara ve telif hakları için Taylor & Francis Group (<http://www.tandfonline.com>) ekibine teşekkür ederiz.

² Röportajın tamamı için bkz.

https://www.democracynow.org/2015/12/10/cop21_treaty_draft_excludes_gender_equality (Erişim: 10 Ocak 2017)

³ Bu tür derlemelere örnek için bkz. Lever-Racy (ed.) (*iklim değişikliği üzerine bir el kitabı!*) ve Dryzek ve diğerleri. (2013).

⁴ Gönderme yapılan bu eser, 2020 yılında Metis Yayınları tarafından *Feminizm ve Doğaya Hükmetmek* başlığı ile Türkçede yayımlanmıştır. (ç.n).

⁵ İklim değişikliği araştırmaları ve politikalarında toplumsal cinsiyet meseleleri dahil edildiğinde toplumsal cinsiyet ve iktidar ilişkileri ve iktidarın nasıl bütünleşmiş olduğu üzerine faydalı bir tartışma için bkz. Okali ve Naess (2013).

⁶ Ayrıca kanıtlar gösteriyor ki, kadınlardan çok erkekler anket sorularını yanıtlarken iklim değişikliği hakkında bilgili olduklarını söylüyorlar ancak bilgilerini göstermeleri gereken sorular sorulduğunda iddia ettikleri uzmanlığı haklı çıkaracak skorlar çıkaramıyorlar (bkz. Avrupa Komisyonu, 2014; McCright, 2010).

⁷ Toplumsal cinsiyete nadir göndermelerden biri; geçiş kentleri ile bağlantılı kimi kişiler geleneksel olarak büyükanneler tarafından yapılan işlere “anneanne teknolojileri” (veya eski yöntemlere dönüş”) diyorlar (Bay içinde Kroen, 2010). Akıllıca bir gönderme olmakla birlikte kadınların bu görevlerde uzmanlaşmasının doğru olup olmadığına (*kadınların başka hangi alanlarda uzmanlaşabileceğine* – kutulama ve iğne oyası belki?) dair eleştirel bir düşünce olmaması gündeme gelecek mi? (krş. Bay, t.y.)

⁸ Orijinali “a caring economy”, burada kastetilen insanlara, tüm canlılara, doğaya özen gösteren bir ekonomi anlayışı, bakım ekonomisi olarak Türkçeleştirilen “care economy” kavramı da anıştırılmaktadır. (ç.n).

⁹ Bkz. UNFCCC’nin web sitesi: “Toplumsal Cinsiyet ve iklim değişikliği: Bağlantısı nedir ve neden önemlidir?” http://unfccc.int/gender_and_climate_change/items/7516.phb (erişim tarihi: 30 Ağustos 2016).